

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΕ'.

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτησιαί. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32.

14 Φεβρουαρίου 1888

ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΡΠΑΓΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

[Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φύλλον.]

Πρὸς θεραπείαν τῆς κοινωνικῆς ταύτης ἀνάγκης κατέφευγον εἰς τοὺς ἑράνους· οἱ φίλοι δηλαδή τοῦ ἀνδρὸς δι' ἑράνου συνέλεγον μέρος ἢ τὸ πλεῖστον τῆς ἀναγκαίας πρὸς ἀγορὰν τῆς γυναικὸς τιμῆς καὶ καθίστων οἷα τὸν γάμον δυνατόν ἄνευ μεγάλης ζημίας τοῦ γαμβροῦ. Ὑπερθευτο ὁμοίως καὶ οὗτος ἡ συνδράμη τοῦ φίλου του, ὅταν καὶ αὐτοὶ θὰ ἤθελον νὰ νυμφευθῶσι. Δυστυχῶς καὶ περ τοῦ ἑράνου δὲν ἔχομεν λεπτομερεῖς ἀρχαίας μετρητικὰς, τὸ πρᾶγμα ὁμοίως μοι φαίνεται ἀνεπίδεικτον ἀκριβολογία. Ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Περσέως λέγεται, ὅτι ὁ Πολυδέκτης, βασιλεὺς τῆς Σερίφου θέλων ν' ἀπολέσῃ αὐτὸν προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς φίλους του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Περσεύς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ μεταβῇ εἰς Πίσαν τῆς Ἡλίδος ἵπως ζητήσῃ εἰ γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Οἰνομάου Ἴπποδάμαν. Προεκάλεσε λοιπὸν τοὺς φίλους του νὰ τὴν συνδράμωσιν εἰς τὸ ἐπιχείρημα. Ὁ γενναῖος Περσεύς ἀπήντησεν ὅτι καὶ τῆς Γοργόνας τὴν κεφαλὴν ἂν ζητήσῃ θὰ τῷ τὴν φέρῃ. Τότε ὁ Πολυδέκτης παρὰ μὲν τῶν ἄλλων φίλων ἐζήτησεν ἵππους, τὸν Περσεῖα ὁμοίως διέταξε νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του νὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνας. Ὁ Πολυδέκτης ἦτο ἀληθῶς βασιλεὺς τῆς Σερίφου μόνον, ὅπως δὴποτε ὁμοίως ἐλέγετο βασιλεὺς· ἀλλὰ καὶ αὐτός, κατὰ ἔθιμον γενικόν, φαίνεται, δὲν ἐδίστασε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν φίλων του.

Ἐν Κρήτῃ δὲ μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐσώζετο ἔθιμον μιμούμενον μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὰ ἐν τοῖς γάμοις τελούμενα, ἀναφέρεται δὲ κατ' αὐτὸ πάλιν ὁ ἕρανος.

Τὸ μέγιστον ὁμοίως κατ' ἐμὲ τεκμήριον τοῦ ὅτι οἱ φίλοι δι' ἑράνου συνέβαλλον εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς νυμφῆς εἶναι ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο σώζεται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· γνωστὸν δὲ ὅτι τοιαῦτα ἔθιμα εἶναι πολλὰ κίεμακροβιώτερα

καὶ ἐπικρατεῖων καὶ θρησκειῶν καὶ αὐτῆς τῆς γλώσσης. Ἔτυχε νὰ βεβαιωθῶ ἐπὶ τόπου, ὅτι ἐν Ἀργολίδι, τοῦλάχιστον ἐν τισὶ χωρίοις αὐτῆς, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμβροῦ οὐ μόνον συνεισφέρουσιν ἄρτον, οἶνον, ξύλα καὶ ἄλλα χρειώδη εἰς τὸν γάμον, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ συνειθίζεται, ἀλλὰ τὸ ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς κατὰ τὸ τέλος τοῦ δείπνου κάμνουσιν καὶ κουμπάρ· περιφέρουσι δηλαδή δίσκον καὶ ἕκαστος ρίπτει εἰς αὐτὸν δραχμάς τινάς. Ἐν εὐπόροις χωρίοις καὶ ἰσάκις τύχη τὸ ἔτος νὰ εἶναι εὐτυχῆς ὄχι μόνον συλλέγονται οὕτω τὰ ἐξοδα τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ περίσσευμα μένει. Ἐκ τούτου προέρχεται, ὅτι εἰς τοὺς γάμους προσκαλοῦνται ὅπου τὸ δυνατόν πλεῖστοι καὶ εὐποροὶ, μεταβιβάζουσι δ' εἰς αὐτοὺς οἱ ἐγγαμοὶ εἰάν εἶναι ὑποχρεωμένοι, δηλαδή εἰάν ὁ γαμβρὸς ἢ ὁ πατήρ αὐτοῦ τοὺς εἶχε συνδράμει, ὡς λέγουσι, κατὰ τοὺς ἰδιόκτους τῶν γάμων, οἱ δ' ἄγαμοι διὰ ν' ἀπολάβωσι τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν καιρῷ εὐθέτω. Πολλὰκι δ' ἤκουσα χωρικοὺς ἀρνούμενους νὰ μετασχῶσι γάμου ἐπὶ τῷ λόγῳ ἢ ὅτι δὲν εἶχον τέκνα ἀρσενικά ἢ ὅτι τὰ παιδιά τῶν ἡσάν τόσον μικρά, ὥστε θὰ ἐβράδυνε πολὺ ὁ χρόνος τῆς ἀνταποδόσεως. Καὶ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι δὲ ἐπιζόμενα δῶρα εἰς τοὺς νεονύμφους βεβαίως τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἔχουσιν· εἶναι ἕρανος οὐχὶ ὁμοίως πλεον ὅπως πληρωθῇ ὁ πατήρ τῆς νυμφῆς, ἀλλὰ χάριν αὐτῶν τῶν συζύγων. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς διευθύσεως τῶν δῶρων ἐγένετο ὅτε ἐπεκράτησε τὸ ἔθιμον, οἱ γονεῖς ὄχι μόνον νὰ μὴ λαμβάνωσι τι ἕνεκα τῆς θυγατρὸς τῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ προικίζωσιν αὐτήν.

Διὰ τῆς ἀγορᾶς ἡ γυνὴ μετέβαιεν ἀπὸ τῆς κυριότητος τοῦ πατρὸς εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς. Ὑπότιν ἐποψιν καὶ ὑπὸ τινάς περιορισμούς περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἤδη ἐγένετο κτήμα αὐτοῦ καὶ οὐδεὶς ἄλλος εἶχεν ἐπ' αὐτῆς δικαίωμα τι· διὰ τοῦτο πᾶσα προσβολὴ κατὰ τῆς συζυγικῆς τιμῆς ἔθεωρεῖτο ὡς ἀδίκημα καὶ ἐτιμωρεῖτο, ὡς πᾶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀδίκημα, ὑπερβολικῶς, εἰ δυνατόν, διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀδικήσαντος· τὰ ἦθη ἦσαν ἄγρια, ἡ χειροδικία δ' ἤκμαζεν καὶ διὰ τοῦτο αἱ ποιναὶ σπανίως ἦσαν ἀνάλογοι τῶν ἐγκλημάτων. Σήμερον ἀκόμη παρ' ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι φονεύονται καθ' ἑκάστην ἕνεκα προβάτου ἢ καὶ ἕνεκα ὄρνιθος. Τὸ αὐτὸ

συνέβαινε καὶ τότε· ὁ συνένοχος γυναικὸς ἐγγάμου ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος, ἐὰν οὗτος ἦτο ἰσχυρότερος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ συζυγικὴ τιμὴ ἐθεωρεῖτο ὡς τι ἐξόχως ἱερὸν. Ἐπίσης ἱερὰ ἦτο καὶ ἡ ἀγελάς, ἥτις διὰ τοῦ γάλακτός της ἔτρεφε τὸν τότε Ἑλληνα.

Τοῦτο καταφάνεται καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλένης. Οἱ Ἑλληνες στρατεύουσι κατὰ τῆς Τροίας, φθάνοντες δ' ἐκεῖ ἀποστέλλουσι πρῶτον πρέσβεις πρὸς τοὺς Τρῶας, ὅπως ἀπαιτήσωσι τὴν Ἑλένην καὶ ὅ,τι ἄλλο μετ' αὐτῆς εἶχε κλέψει ὁ Πάρις ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Μενελάου, πρὸς δὲ καὶ ἐπιεικῆ τινα ἀποζημίωσιν. Περὶ τῆς προσβληθείσης συζυγικῆς τιμῆς οὐδαμοῦ γίνεται λόγος, πολὺς ὅμως περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀρπαγῆς, περὶ τοῦ ὅτι δηλαδὴ ὁ Πάρις φιλοξενηθεὶς ἐν Σπάρτῃ ὑπὸ τοῦ Μενελάου εἰς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας τοῦ ἐκλεψε τὴν γυναῖκα μετὰ πολλῶν πολυτίμων ἀντικειμένων· διὰ τοῦτο συχνότατα γίνεται ἐπίκλησις πρὸς τὸν Δία τὸν Ἐνῆιον, τὸν φύλακα τῶν νόμων τῆς φιλοξενίας, ὅπως τιμωρήσῃ τὸν κακουργήσαντα. Ἡ Ἑλένη ἐν τούτοις κρίνεται λίαν ἐπιεικῶς, διότι αὐτὴ οὐδένα τοιοῦτον νόμον κατεπάτησε. Καὶ ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ποιήμασι δὲν ἀναφέρεται περὶ, ὅτι ὁ Μενέλαος ἐτιμώρησεν ἢ ἐσκόπει νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἄπιστον σύζυγόν του. Ὀλίγον βραδύτερον ὅμως οἱ ποιητὰς συνῆσθάνθησαν, ὅτι ὁ Μενέλαος οὕτω φερόμενος ἐδείκνυεν αἰσθήματα ὑπὲρ τὸ δέουσαν χριστιανικὰ. Ἐπλάσαν λοιπὸν τὸν μῦθον, ὅτι ἀλισκομένης τῆς Τροίας ἡ Ἑλένη φοβουμένη τὴν ὀργὴν τοῦ συζύγου, ὃν εἶχε προδώσει, κατέφυγεν ἰκέτις εἰς τινα βωμόν. Ὁ Μενέλαος εὕρισκε αὐτὴν καὶ ξιφουλκήσας ἠρμᾶ θαρραλέως ὅπως τὴν φονεύσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ἡ πόρπη τοῦ χιτῶνος τῆς Ἑλένης—συνεργούσης τῆς Ἀφροδίτης—ἀποσπάται, ὁ χιτῶν ὀλισθαίνει πρὸς τὰ κάτω καὶ τὸ στήθος τῆς ὠραιότατης τῶν γυναικῶν ἐκτίθεται δλόγυμνον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀτυχοῦς συζύγου, ὅστις θαμβωθείς ἀφίνει τὸ ξίφος νὰ ἐκπέσῃ τῆς χειρός. Αἰῶνας τινὰς μετὰ ταῦτα τὸ στήθος ἄλλης ὠραίας γυναικὸς γυμνωθὲν πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἐμάγευσε τοὺς σοβαροὺς δικαστὰς καὶ ἔλαβεν ἄφεισιν τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων του ἁμαρτιῶν. Πῶς ν' ἀντισταθῇ ὁ Μενέλαος; Ὁ ποιητὴς ὅμως, ὅστις τοιοῦτοτρόπως προσεπάθησε νὰ τὸν δικαιολογήσῃ, δὲν εὔρε πολλοὺς ὀπαδοὺς. Οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ πέμπτου αἰῶνος, οἵτινες εἶχον ὄλως διαφόρους ἰδέας περὶ τῶν λεπτῶν τούτων ζητημάτων, εὕρισκον τὸν Μενέλαον λίαν ὑπόδουλον τῇ Ἑλένῃ. Ὁ Αἰσχύλος τὸν ἐπικρίνει αὐστηρότατα, ὡς πατὴρ υἱὸν κάπως ἐλαφρόν, ὁ δ' Εὐριπίδης προσπαθεῖ ὅσον δύναται νὰ τὸν καταστήσῃ ἀπλού-

στατα γελοῖον. Καὶ ὅμως δὲν πταίει ὁ ἀτυχῆς Μενέλαος, μᾶλλον αὐτοῦ πταίει ἡ ἐποχὴ του. Ἐν τῇ θέσει του ὁ Αἴας καὶ ὁ Διομήδης, αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν θὰ ἐφέροντο ἴσως ἀλλῶς. Ἐν γένει ὁ Ὅμηρος δὲν κατατάσσει μὲν τὸν Μενέλαον μετὰ τῶν πρώτων ἡρώων, τὸν παριστᾷ ὅμως γενναῖον καὶ πρὸ πάντων *Μαργιλότιμον*, ἐν ᾧ οἱ Ἀττικοὶ ἀκριβῶς τοῦτο ἀρνοῦνται. Καὶ ἡμεῖς σήμερον κατὰ τὰς ἰδέας μας συμμεριζόμεθα μᾶλλον τὴν γνώμην τῶν Ἀττικῶν ἢ τὴν τοῦ Ὀμήρου.

Ἐκ ταύτης τῆς ὄλως ὑλικῆς ἀντιλήψεως τοῦ ζητήματος ἐξηγοῦνται πολλὰ, τὰ ὁποῖα ἄλλως μένουσιν ἀκατάληπτα. Οὕτω π. χ. τὸ ὅτι ἅμα ὡς ἡ πολιτεία θέλουσα νὰ περιορίσῃ τὴν αὐτοδικίαν ἀνέλαβεν αὐτὴ νὰ κανονίσῃ τὰς ποινὰς ἀναλόγως τῶν ἐγκλημάτων, ἢ προσβολὴ τῆς συζυγικῆς τιμῆς, ὡς πᾶσα ἄλλη βλάβη ἰδιοκτησίας, ἐθεωρήθη ἱκανοποιουμένη διὰ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ἣν ἐλάμβανεν ὁ προσβληθείς. Παρ' Ὀμήρῳ εὕρισκεται καὶ τεχνικὸς ὅρος τῆς ἀποζημιώσεως ταύτης, *μοιχάρρια*. Ὁ σύζυγος ἐλάμβανεν αὐτὴν παρὰ τοῦ ἔραστοῦ τῆς γυναικὸς του, ἠδύνατο δ' ἀναμφιβόλως, ὡς εἵπομεν ἤδη ἀνωτέρω, καὶ ν' ἀποπέμψῃ αὐτὴν, ἐπιτρεφομένης αὐτῷ τῆς τιμῆς, ἣν εἶχε πληρώσει πρὸς ἀγοράν της. Ἡ ἱκανοποίησις ἦτο τότε τελεία.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Ἀκόμη κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις ἐθεωρεῖτο δυνατόν νὰ ἱκανοποιῆται ὁ προσβληθείς σύζυγος διὰ τινος χρηματικῆς ποσοῦ, ἂν καὶ πολλοὶ συλλαμβάνοντες τὸν ἔραστὴν ἐπ' αὐτοφῶρῳ ἐφόνευον αὐτόν, καθ' ὃ ἐκ τοῦ νόμου εἶχον δικαίωμα. Καὶ ὅμως ὁ Σόλων ἐν τοῖς νόμοις του εἶχεν ἤδη ἐξᾶρει τὴν ἠθικὴν βλάβην τὴν προσγινομένην τῷ συζύγῳ, διότι ἐνῶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ φονεύῃ τὸν ἐπ' αὐτοφῶρῳ συλλαμβανόμενον ἔραστὴν, ὁ αὐτός, καθὰ λέγει ὁ Πλούταρχος «ἔταξε ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς μόνον, ἐὰν ἀρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσῃται.» Τοῦτο εὕρισκε ὁ Χαϊρωνεὺς βιογράφος ἄλογον, κατὰ δὲ τὰς σημερινὰς ἰδέας πρέπει νὰ κριθῇ ἀλογώτατον. Ὁφείλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ τοῦ Σόλωνος ἐκδηλοῦται σαφέστατα ἡ μεγίστη διαφορὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ νομοθέτου ἀπὸ πασῶν τῶν ἀρχαιοτέρων. Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν τοῦ Σόλωνος ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς ὁ εἰς ἠθικωτέραν ἀντίληψιν τῶν τοῦ βίου συνιστάμενος, εἶχε κάμει μεγάλας προόδους· ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἐθεώρει πλέον τὴν γυναῖκα ἀπλοῦν κτῆμα τοῦ ἀνδρός, οὐ πᾶσα βλάβη, οἷα δὲ ἦτοτε φύσεως καὶ ἂν ἦναι, δύναται νὰ θεραπευθῇ διὰ χρημάτων. Ἐν ἄλλῃ περιπτώσει ὁ Πλούταρχ-

χος λέγει, ὅτι ὁ Σόλων αὐκ ἐβούλετο μισθοφόρον οὐδ' ὄνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότῃτι γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμὸν. »Τοῦτο καταφαίνεται ἐξαιρέτως ἐν τῷ ἀνωτέρω νόμῳ. Ἡ χάρις ὅμως καὶ ἡ ἀγάπη τῶν συζύγων καταστρέφεται, ὅταν ἡ γυνὴ ἐκουσίως παραβῇ τὰ καθήκοντά της· διὰ τοῦτο κατὰ τὸν Σόλωνα πρέπει νὰ φρονεῖται ὁ συνένοχος τῆς γυναικὸς ὡς φθείρων αὐτὴν τὴν ψυχὴν. Ὅταν ὅμως ἡ παράβασις γίνεται παρὰ τὴν θέλησίν της, ἐνόμισεν ὁ νομοθέτης ὅτι ἀρκεῖ ποινὴ τις· διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ψυχὴ μένει ἀγνή. Ὁ ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότῃτι ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμὸς ὑπῆρχεν ἤδη, ὡς ἀπεδείχθη ἀνωτέρω, καὶ ἐπὶ Ὀμήρου, ὑπῆρχεν ὅμως οὕτως εἰπεῖν ἀσυνειδήτως καὶ ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν θεσμῶν. Ὁ Σόλων ἐπισήμως ἀνεγώρισεν αὐτὸν καὶ τὸν ἔθηκεν ὡς τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ γάμου. Ἡ αἰσθηματικὴ ὅμως αὕτη διάκρισις τοῦ Σόλωνος δὲν ἦτο καταληπτὴ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἀκόμη ἓνα αἰῶνα καὶ πλεον μετ' αὐτὸν ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης ὁ ἐραστὴς καὶ ὁ ἄρπαξ ἐτιμωροῦντο ἀμφοτέροι ἐξ ἴσου διὰ προστίμου διακοσίων δραχμῶν, ὁ ἐραστὴς μάλιστα ἐνόμισεν καὶ μόνον δι' ἑκατὸν δραχμῶν· μόνον δ' ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ πληρῶσῃ τὸ πρόστιμον ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, ἐπετρέπετο εἰς τὸν ἀνδρα νὰ τὸν φονεύσῃ. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἀκόμη τὰς ἀρχαίας ἰδέας· κατὰ τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τοῦ Περικλέους ἐν Κρήτῃ ὁ προσβληθεὶς σύζυγος ἐθεώρει ἑαυτὸν ἐπαρκῶς ἀποζημιούμενον δι' ἑκατὸν ἢ τὸ πολὺ διακοσίων δραχμῶν.

Πρὸ τοῦ γάμου ἡ κόρη εὐρίσκετο φυσικῶς εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πατρὸς, ἢ τούτου ἀποθανόντος εἰς τὴν τοῦ ἀδελφοῦ· ἢ χήρα μήτηρ ἐπίσης εἰς τὴν τοῦ ἐνήλικος υἱοῦ· πᾶσα δ' ἔκνομος μετ' αὐτῶν ὁμιλία ξένου ἐθεωρεῖτο ὡς βλάβη τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ κυρίου αὐτῶν· περὶ συζυγικῆς τιμῆς δὲν πρόκειται ἐνταῦθα μηδὲ περὶ τῆς οἰκογενειακῆς· διότι καὶ τοῦτο τὸ αἰσθημα δὲν εἶναι πολὺ ἀρχαῖον, ἀνεπτύχθη δὲ βραδύτερον καὶ ἐξ ἀρχῶν ὄλως ὑλικῶν. Ὁ πατήρ δηλαδὴ ἢ ὁ ἀδελφὸς ἐπηγρύπνου ἐπὶ τῶν τῇ κυριότητι τῶν ὑποκειμένων γυναικῶν αὐστηρότερον ἴσως καὶ αὐτοῦ τοῦ συζύγου, διότι ἐγίνωσκον ὅτι θὰ ἐπώλουν τὴν θυγατέρα ἢ ἀδελφὴν τῶν εὐθηνότερον, ἐὰν ἀπεδεικνύετο μὴ οὕσα ἀγνή. Διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις νόμοις οὐδεμίαν διάκρισιν γίνεται μεταξὺ φθορῆως παρθένου ἢ γυναικὸς ἐγγάμου, ἐπίσης οὐδεμίαν διάκρισιν μεταξὺ συζύγου, ἀδελφοῦ ἢ υἱοῦ ἐνήλικος· πάντες οὗτοι ἔχουσι δικαίωμα ἐκδικήσεως ἢ ἀποζημιώσεως. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ αἱ θυγατέρες ἢ ἀδελφαὶ ὡς κτήματα τοῦ

κυρίου τῶν δὲν ἠδύνατο νὰ διαθέσωσιν ἑαυτὰς κατὰ βούλησιν· ὁ πατήρ ἢ ὁ ἀδελφὸς εἶχον δικαίωμα οὐχὶ μόνον νὰ ἐκδώσωσιν αὐτὰς εἰς νόμιμον γάμον ἀντὶ χρημάτων, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰς πωλήσωσιν ὡς δούλας εἰς ὃν τινα ἤθελον. Ἐν Ἀθήναις πρῶτος ὁ Σόλων κατήργησε τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐξήρесе τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ θυγάτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ ἤθελον ἀποδειχθῆ μὴ διαφυλάξασαι τὴν ἀγνότητα.

Ἄλλη ἀπόδειξις τῆς θέσεως ταύτης τῶν γυναικῶν εὐρίσκεται ἐν τῷ περὶ τῶν ἐπίκληρων παρθένων θεσμῷ, ὅστις ἦν γενικὸς καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίκληροι ἐκαλοῦντο αἱ κόραι, ὧν ὁ πατήρ εἶχεν ἀποθάνει χωρὶς ν' ἀφήσῃ τέκνα ἄρρενα. Τότε ἡ περιουσία φυσικῶς περιήρχετο εἰς αὐτὰς, κυρίως ὅμως αὐταὶ συνεχωνεύοντο μετὰ τῆς περιουσίας. Διότι ἡ ἐπίκληρος μετεβιβάζετο μετὰ τῆς ἄλλης κληρονομίας εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πλησιέστερου συγγενοῦς, τοῦ ἐκ πατρὸς θείου π. χ. ἢ τοῦ ἐξαδελφοῦ της, ὅστις ὤφειλε νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἐὰν οὗτος δι' οἰονδήποτε λόγον ἠρνεῖτο νὰ πράξῃ τοῦτο, ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ τῆς κληρονομίας παραχωρῶν τὰ δικαιώματά του εἰς τὸν μετ' ἑαυτὸν πλησιέστερον συγγενῆ. Οἱ νόμοι τῆς ἐν Κρήτῃ Γόρτυνος εἶναι ἐν τισιν ὀχληρότεροι· διότι ἐκεῖ ὁσάκις ὁ ἔχων δικαίωμα νὰ νυμφευθῇ τὴν ἐπίκληρον συγγενῆς ἦτο ἀνήλιξ, ὤφειλεν αὐτὴ νὰ τὸν περιμένῃ καὶ νὰ διανέμηται μετ' αὐτοῦ ἐξ ἴσου τὰ ἔσοδα τῆς περιουσίας της. Ἐὰν οὗτος βραδύτερον ἐνήλιξ γενόμενος ἠρνεῖτο νὰ τὴν νυμφευθῇ, μετεβιβάζετο τὸ δικαίωμά του εἰς ἄλλον συγγενῆ, καὶ μόνον ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος συγγενῆς, ἐπετρέπετο εἰς αὐτὴν νὰ ἐκλέξῃ ἀνδρα κατὰ τὴν ἀρέσκειάν της, πάντως ὅμως ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ πατρὸς της.

Εἶναι φανερὸν πόσον ὁ νόμος οὗτος ἦτο σκληρὸς. Ἡ δυστυχὴς ἐπίκληρος ἦτο πολλάκις ἠναγκασμένη νὰ δεχθῇ ὡς ἀνδρα ἐσχατόγηρὸν τινα θεῖόν της, ὅστις, ἂν ἔλειπεν ἡ περιουσία, πᾶν ἄλλο θὰ ἐσκέπτετο ἢ νὰ νυμφευθῇ. Ὁ νόμος μάλιστα προέτρεπεν εἰς σύναψιν τοιούτων ἀναρμόστων γάμων, διότι ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ἔγγαμον συγγενῆ νὰ διαλύσῃ τὸν πρῶτον γάμον του ὅπως νυμφευθῇ τὴν ἐπίκληρον. Τῶν παραλόγων τούτων δικαιωμάτων τὸ πολλάκις ἀπάνθρωπον ἠθέλησε νὰ κολάσῃ ὁ Σόλων διὰ νόμου, ὅστις βραδύτερον ἐφαίνετο ἄτοπος καὶ γελοῖος, ὅπως καὶ ἦτο πράγματι· διότι ἔδιδε τῇ ἐπίκληρῳ εἰς τινὰς περιπτώσεις τοιαύτην ἐλευθερίαν, ὥστε ὁ γέρων σύζυγός της ἠναγκαζέτο ἢ νὰ τὴν κρατήσῃ μετ' αἰσχύνης ἢ νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον. Ὀλιγώτερον ἄδικος δὲν ἦτο ὁ τῆς Γόρτυνος νόμος. Ἐὰν ἡ ἐπίκληρος κατὰ τὸν θάνατον

τοῦ πατρὸς εἶχεν ἤδη ἡλικίαν γάμου, ὁ μέλλων σύζυγός της ὅμως, ὁ ἐξάδελφός της π. χ. μόλις ἦτο δέκα ἐτῶν, ὧφειλε αὕτη νὰ τὸν περιμένῃ ἄλλα τόσα ὥστε ὅταν αὐτὸς ἐγένετο ἐνήλιξ, αὐτὴ θὰ ἦτο τριακοντοῦτις· κατὰ τὰ δέκα δὲ ταῦτα ἔτη ἔπρεπε νὰ διανέμηται μετ' αὐτοῦ τὴν περιουσίαν της. Μετὰ ταῦτα ἐὰν αὐτὸς εἶχεν ἀκόμη ὄρεξιν νὰ τὴν νυμφευθῇ, τὸ ζήτημα ἐτελείωνε μὲν κακὰ καὶ ψυχρά, ὅπωςδὴποτε ὅμως ἐτελείωνεν. Ἄλλ' ἂν ἐκεῖνος ἀπεποιεῖτο, μετεβιάζετο τὸ δικαίωμα του εἰς ἄλλον, ἢ δὲ κόρη ἐζητήατο ἀπὸ τῆς θελήσεως αὐτοῦ ὅπως ἀπὸ τῆς τοῦ πρώτου. Ἐὰν καὶ οὗτος ἠρνεῖτο, ἤρχετο ἡ σειρά τρίτου καὶ οὕτω καθεζῆς. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ ἡλικία τῆς κόρης παρήρχετο, ἐὰν δὲ δὲν ἦτο ὠραία καὶ ἐὰν ἡ περιουσία της ἦτο μικρά, θὰ ὑφίστατο τὸν ἔσχατον ἐξευτελισμόν· διότι ὁ νόμος ὠρίζεν, ὅτι ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι συγγενεῖς τῆς ἐπικλήρου ἢ ἐὰν οἱ ὑπάρχοντες ἀρνῶνται νὰ τὴν νυμφευθῶσι καὶ ἐὰν ἐκ τῶν τῆς αὐτῆς φυλῆς ἀνδρῶν οὐδεὶς ἐπίσης στέργῃ νὰ τὴν νυμφευθῇ, τότε νὰ κηρυχθῇ τοῦτο δημοσίᾳ, ὅτι δηλαδὴ οὐδεὶς ἐκ τῶν συγγενῶν ἢ φυλετῶν στέργει νὰ τὴν νυμφευθῇ, καὶ ἔπειτα εἶναι ἐλευθέρα ἡ κόρη νὰ εὕρῃ, ἂν ἡμπορῇ, ἄνδρα ἐξ ἄλλης φυλῆς. Πόσαι φιλότιμοι κόραι θὰ προετίμων μᾶλλον νὰ μείνωσιν ἄγαμοι διὰ παντὸς τοῦ βίου των ἢ νὰ ἐκτεθῶσιν οὕτω καὶ ἐξευτελισθῶσι δημοσίᾳ! Ἄλλὰ καὶ ἄγαμοι νὰ μείνωσιν δὲν ἐπετρέπετο.

Ὁ περὶ ἐπικλήρων θεσμὸς εἶναι πανάρχαιος διότι ἀπαντὰ καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς τῆς Ἰνδο-γερμανικῆς φυλῆς, διετηρήθη δ' ἐν Ἑλλάδι καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαιότητα ἕνεκα διαφορῶν λόγων. Πρῶτον οἱ συγγενεῖς εἶχον κεκτημένα δικαιώματα, τὰ ὅποια δὲν ἔστεργον βεβαίως ν' ἀπολέσωσιν. Ἐπειτα — καὶ τοῦτο ἦτο ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ θεσμοῦ — διὰ τῶν τέκνων τῶν ἐπικλήρων ἐπρόκειτο νὰ συνεχισθῇ τὸ γένος τοῦ ἄνευ ἄρρενος γόνου ἀποθανόντος ἀνδρός. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἔπρεπε τὰ τέκνα ταῦτα νὰ ἦνε ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ πάπου των, δηλαδὴ τέκνα τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἢ τοῦ ἀνεψιῦ του. Ἀπόδειξις τοῦ ὅτι οὕτω ἀντελαμβάνοντο τὸ πρᾶγμα εἶναι ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἐπικλήρου ἅμα ἐνήλιξ γενόμενος ἐλάμβανε τὴν περιουσίαν τῆς μητρὸς του καὶ διεχειρίζετο αὐτήν, καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ πατήρ του ἐζῆ· διότι ἐθεωρεῖτο πρὸ παντὸς υἱὸς τοῦ πάπου του, οὗ τὸ γένος δι' αὐτοῦ ἀνεβλάστανεν. Παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, μέγιστον δυστύχημα ἐθεωρεῖτο ἡ ἀπαίδια· ὅταν ἔσθωνε μία οικογένεια, ὅχι μόνον τὸ ὄνομα αὐτῆς περιέπιπτεν εἰς λήθην, ἀλλὰ καὶ τῶν θεῶν αἱ τιμαὶ καὶ αἱ πρόσοδοι φυσικῶς ἠλαττοῦντο. Ἐκ τούτου ἐγενήθη καὶ ὁ θεσμὸς

οὗτος, ἕνεκα τούτου δὲ καὶ αἱ υἰοθεσίαι ἦσαν τότε συχνότεραι. Πάντες ὅμως οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἐξηγοῦσι τὴν πρὸς τὰς θυγατέρας ἀστοργίαν· αὕτη ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τούτου, ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνεπτύχθη τὸ ἔθιμον, ὅπερ μετὰ ταῦτα ἔγεινε νόμος, αἱ γυναῖκες ἐθεωροῦντο ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς περιουσίας καὶ ἐκληροδοτοῦντο μετ' αὐτῆς. Ἐὰν ὁ νόμος ἐτίθετο ἐν ἄλλῃ ἐποχῇ, θὰ ἦτο βεβαίως ὀλιγώτερον σκληρὸς. Ἐλησμονήσαμεν ν' ἀναφέρωμεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ νόμος τῆς Γόρτυνος, ὅστις ἐγράφη περὶ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου πρὸ Χρ. αἰῶνος, ἐπέτρεψεν εἰς τὴν ἐπικληρον νὰ ἐξαγοράζῃ τὴν ἐλευθερίαν της ἐγκαταλείπουσα εἰς τοὺς συγγενεῖς τοὺς πατρὸς της τὸ ἡμισυ τῆς περιουσίας· διὰ τούτου ἐβελτιώθη ὁπωσοῦν ἡ θέσις της.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

X. ΤΕΟΥΝΤΑΣ

ΤΟ ΒΟΤΑΝΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχιακῆς πόλεσι τῆς Ἑλλάδος, ταῖς πρωτευούσαις ἀγροτικῶν δήμων, κατὰ Κυριακὴν ἢ ἄλλην τινὰ τῆς ἐβδομάδος ἡμέραν, γίνεται ἀγορά, παζάρι ὡς λέγουσι κοινῶς. Εἶνε δὲ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἢ συναλλαγή μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐκ τῶν ἔξω χωρίων κατερχομένων ἀγροτῶν. Ἐν τῇ πόλει ἔχουσιν ἀνάγκην προϊόντων παραγομένων ἐν τοῖς ἀγροῖς, οἱ ἀγρόται ἔχουσιν ἀνάγκην ἀντικειμένων κατασκευαζομένων ἐν τῇ πόλει ἢ εἰσαγομένων ἄλλοθεν.

Ὁ χωρικός φέρει πρὸς πώλησιν ξύλα, δαδίον, βούτυρον, τυρόν, ὄρνιθας, ζῶα, γεννήματα καὶ ἀγοράζει ὄρυζαν, ἄλας, ἐργαλεῖα, σκεύη, ὑφάσματα, κοσμήματα καὶ ὅπλα. Καθ' ὅσον δ' ἡ συχομιδὴ τῶν δημητριακῶν καρπῶν εἶνε πλουσία, καθ' ὅσον ἢ τῶν ποιμνίων ὑγεία καλή, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἀγορά καθίσταται ζωηρότερα καὶ τῶν ἐμπορῶν τῆς πόλεως μείζονα τὰ κέρδη.

Κύρια εἰσοδήματα τῶν χωρικῶν εἶνε τὸ περισσεῦον γέννημα, ὅπερ θὰ πωλήσωσι, καὶ ἐκ τοῦ ποιμνίου τὸ μαλλίον, τὸ βούτυρον, δ τυρὸς καὶ τὰ νεογέννητα ἐρίφια καὶ ἀρνία. Αἱ ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι πρὸς διατροφήν ἀποθηκεύουσιν εἰς τὰς κουβέλας ἀραβόσιτον ἰδίως, δι' οὗ ζυμοῦται ἡ μωμπότα, ὁ θρεπτικὸς ξανθὸς ἄρτος. Ὁ σῖτος ἅπας ἐκποιεῖται, ἐκτὸς ὀλιγίστου ποσοῦ· ὁ ἐξ αὐτοῦ ἄρτος θεωρεῖται πολυτέλεια ἄσκοπος, καὶ